

Кісель В.Й.

Кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету
внутрішніх справ,

Бушняк (Пенєва) О.В.

Студент магістратури
Одеського державного університету
внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕОРІЙ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В ЧИННОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Докорінні зміни суспільних відносин, викликані переходом до нової моделі економіки, дають можливість говорити про суттєве підвищення ролі юридичних осіб у житті суспільства і держави. Фактично сьогодні юридичні особи є найбільш потужними суб'єктами у сфері економіки і мають можливість широкого впливу на суспільні відносини.

Серед представників вітчизняної правової науки новизною поглядів відзначається Я.М. Шевченко. На її думку головним у визначенні природи та причини виникнення такого феномену як юридична особа є те, що вона існує і повинна існувати, маючи ознаки суб'єкта права [1, с. 40]. Я.М. Шевченко виступає проти будь-яких персоніфікацій і пропонує виходити передусім із тих суспільних потреб, для задоволення яких виникає юридична особа, насамперед, потреби обслуговування цивільного обороту.

Юридична особа – самостійний правовий вид оформлення спеціальних зв'язків людей у ринковому суспільстві. По своїй суті вона є способом вияву певних інтересів людей у процесі економічного обороту, специфічним відбиттям їх стосунків, хоча сама ці стосунки не створює, а лише певним чином регулює.

В.М. Кравчук вважає, що оскільки жодна з існуючих концепцій юридичної особи у повній мірі не відповідає потребам сучасного цивільного обігу, наукову проблему юридичної особи необхідно виявляти досліджуючи ті реальні соціальні відносини, які знаходять своє вираження в цій правовій категорії. На його думку, юридична особа – це реально існуюче соціальне утворення, сутність якого полягає у певним чином організованих відносинах між особами. Від інших організацій

юридична особа відрізняється своєю особливою соціально-правовою природою, яка полягає у взаємозв'язку суб'єктивних і об'єктивних елементів: 1) мети юридичної особи; та 2) засобів її досягнення. Останні знаходять вираз у діяльності юридичної особи і визначаються суспільними інтересами. З точки зору своєї соціальної сутності юридична особа є цивільно-правовою формою взаємодії приватних інтересів особи і публічних інтересів суспільства [2, с.5].

І.Р. Калаур визначає поняття юридичної особи як організації, яка є самостійним носієм цивільних прав і обов'язків і яка створюється у встановленому законом порядку шляхом об'єднання осіб та (або) майна для оформлення, здійснення і захисту їхніх інтересів чи інтересів інших осіб, залучення юридично відокремленого об'єданого капіталу в майновий обіг для здійснення господарської (підприємницької) або іншої, незабороненої законом, діяльності [3, с.5].

О.О. Михайлов пропонує визначити юридичну особу як колектив з організаційно забезпеченою єдністю волі, який створюється з певною тривалою метою, для досягнення якої має володіти відокремленим майном, виступати в правових відносинах від власного імені і самостійно нести майнову відповідальність [4, с. 11].

Л.В. Винар, досліджуючи правовий статус юридичних осіб, заснованих державою, вказує, що юридична особа є певною внутрішньо структурованою соціальною спільністю, яка має визначену мету своєї діяльності. Ця соціальна спільність, іншими словами - організація, здатна набувати права й обов'язки, здійснювати певні види діяльності та нести відповідальність за свої дії. Свою діяльність така організація здійснює на принципах самостійності і бере участь в правовідносинах від власного імені [5, с. 8].

Здійснивши загальний огляд основних поглядів на особовість юридичної особи, необхідно висловити свою позицію щодо сутності юридичних осіб як соціальних суб'єктів. Роблячи вибір між фікційними та реалістичними теоріями, одразу ж декларуємо своє переконання у реальності юридичної особи. Така точка зору ґрунтується на принциповій розбіжності, яка виникла між представниками обох течій цивілістичної науки. Так, прихильники «фікційних» теорій вважають, що саме держава, і тільки вона, повинна визнавати нову організацію юридичною особою і тим самим захистити і себе, і інших учасників цивільного обороту від появи юридичних осіб, правовий статус яких не відповідає вимогам закону. Прихильники теорій «реальності», навпаки, наполягають на тому, що правоздатність юридичної особи, як і правоздатність особи фізичної, виникає незалежно від волі держави. Остання повинна лише визнати межі цієї діяльності, якою займається та чи інша юридична особа [6, с. 51].

Здійснивши загальний огляд основних поглядів на особовість юридичної особи, необхідно висловити свою позицію щодо сутності юридичних осіб як соціальних суб'єктів. Роблячи вибір між фікційними та реалістичними теоріями, одразу ж декларуємо своє переконання в реальності юридичної особи, Така точка зору ґрунтується на принциповій розбіжності, що виникла між представниками обох течій цивілістичної науки. Так прихильники «фікційних» теорій вважають, що саме держава, і тільки вона, повинна визнавати нову організацію юридичною особою і тим самим захистити і себе, і інших учасників цивільного обороту від появи юридичних осіб, правовий статус яких не відповідає вимогам закону. Прихильники теорій "реальності", навпаки, наполягають на тому, що правоздатність юридичної особи, як і правоздатність особи фізичної, виникає незалежно від волі держави. Остання повинна лише визнати межі цієї діяльності, якою займається та чи інша юридична особа.

Проте, не зважаючи на те, що власне розробники нового ЦК України визнали ту обставину, що у своїй роботі над розділами, що стосувалися юридичної особи, вони спиралися на реалістичні теорії (О. Гірке та Р. Саллейля), у вітчизняній правовій системі іноді трапляються колізійні ситуації, пов'язані з розбіжностями між задекларованими принципами конструювання юридичної особи та практикою застосування норм чинного законодавства. Так у ході дослідження ознак юридичних осіб одним із найбільш дискусійних питань стало з'ясування значення державної волі у процесі визнання юридичними особами деяких колективних суб'єктів.

Сучасній правозастосовчій практиці відомі випадки, коли законодавець, виходячи з міркувань доцільності, вольовим шляхом поширює на об'єднання фізичних осіб положення про осіб юридичних, що свідчить про те, що наявність або відсутність сукупності ознак юридичної особи у вітчизняній правовій системі не завжди є вирішальним чинником при визначенні можливості кваліфікації соціального утворення як юридичної особи. На користь такого твердження можна

використати приклад місцевих господарських судів, щодо яких закон просто констатує, що вони є юридичними особами, не вказуючи при цьому, якими ознаками юридичної особи вони мають бути наділені. На нашу думку, це свідчить про те що з прагматичної точки зору наявність або відсутність усієї сукупності ознак юридичної особи не завжди розглядається як вирішальний чинник при визнанні окремих організацій юридичними особами [7].

Підсумовуючи, зазначимо, що на сьогодні в теорії права і досі відсутнє єдине розуміння юридичної особи, хоча законодавство доволі чітко визначає всі необхідні ознаки цього інституту. У зв'язку із цим вважаємо, що категорія юридичної особи є складним соціально-правовим явищем, за допомогою якого колективне суспільне утворення може брати участь у цивільних правовідносинах.

Література:

1. Шевченко Я. М. Новий цивільний кодекс — основа ринкових відносин в Україні // Українське право. — 1997. — № 1. — С. 35 - 44.
2. Кравчук В. М. Соціально-правова природа юридичної особи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / В. М. Кравчук; Львів. нац. ун-т імені Івана Франка. — Л., 2000. — 19 с.
3. Калаур І.Р. Цивільно-правовий договір як підстава виникнення права власності юридичної особи: Автореф. дис... кан-та юрид. наук: 12.00.03 / Львівський національний ун-тет ім. І. Франка - Львів, 2004. - 21 с.
4. Михайлов О.О. Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Академії адвокатури України. — Київ, 2008. — 18 с.
5. Винар Л.В. Правовий статус юридичних осіб, заснованих державою: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Львівський національний університет ім. Івана Франка. — Л., 2006. — 19 с.
6. Кісель В.Й. Теорії юридичних осіб та їх втілення у правову регламентацію / В.Й. Кісель // Південноукраїнський правничий часопис. — 2009. - № 2. — С. 50-52.
7. Кісель В. И. Формы участия органов внутренних дел Украины в имущественных отношениях / В.И. Кісель // Международная научно-практическая конференция «Актуальные проблемы обеспечения прав и свобод человека и гражданина» - Баку, 2016. - С. 343 – 348.